

*Ank Michels en Harmen Binnema*

## INLEIDING

De vraag die in dit hoofdstuk centraal staat, is wat de democratische kwaliteit is van de burgertoppen, dat wil zeggen: in hoeverre realiseren zij democratische waarden zoals invloed, deliberatie, burgerschap en legitimiteit? De vijf onderzochte burgertoppen zijn in een aantal opzichten vergelijkbaar. Overal zijn burgers uitgenodigd om ideeën uit te werken over de toekomst van hun stad of wijk, de burgertop wordt gehouden op een fysieke locatie en de bijeenkomst verloopt volgens een vooraf vastgesteld programma. Maar daarnaast zijn er ook belangrijke verschillen in het ontwerp van de burgertoppen. Die verschillen hebben bijvoorbeeld betrekking op de selectie van de deelnemers, de betrokkenheid van het college van B&W en de gemeenteraad en de wijze van communicatie tijdens de bijeenkomst.

Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Eerst introduceren we een analysekader om de verwezenlijking van democratische waarden te evalueren. Vervolgens bespreken we voor elk van de onderzochte burgertoppen in hoeverre deze democratische waarden zijn gerealiseerd. Daarbij gaan we ook steeds in op de relevante kenmerken van het ontwerp van elke burgertop. We sluiten af met een aantal ideeën en suggesties om de bijdrage van de G1000 of burgertop aan de democratie te versterken.

### 4.1 EEN ANALYSEKADER VOOR DE EVALUATIE VAN DE VERWEZENLIJING VAN DEMOCRATISCHE WAARDEN

Een burgertop is een van de vele vormen van burgerparticipatie. In de afgelopen decennia zijn er verschillende normatieve benaderingen ontwikkeld die het belang van burgerparticipatie voor de kwaliteit van de democratie onderstrepen. Zo wordt in participatieve democratietheorieën gesteld dat het afstaan van besluitvormingsmacht aan volksvertegenwoordigers ertoe heeft geleid dat burgers zich vervreemd voelen van de politiek. Deze theoretici beschouwen burgerparticipatie als de kern van democratie (Pateman, 1970; Barber, 1984). Participatie geeft, volgens deze theoretische stroming, burgers zeggenschap in de besluitvorming en daarmee *invloed* op het besluitvormingsproces. Daarnaast heeft participatie verschillende andere functies

in een democratie. Zo heeft participatie een *educatieve* functie: burgers vergroten hun burgerschapsvaardigheden en dat maakt hen vaardiger als ze deelnemen aan besluitvormingsprocessen. Ook heeft participatie een *integratiefunctie*. Daarmee wordt bedoeld dat door te participeren burgers zich meer publieke burgers gaan voelen en zich meer betrokken voelen bij de gemeenschap en de publieke zaak. Dat kan ertoe bijdragen dat ze zich meer verantwoordelijk voelen voor politieke besluiten. Tot slot draagt participatieve democratie bij aan een grotere *legitimiteit* van beslissingen. Participatie vervult immers een belangrijke functie in het maken van regels die voor iedereen acceptabel zijn.

In aanvulling hierop wordt door theoretici van de deliberatieve democratie gesteld dat de essentie van democratische legitimiteit is gelegen in het feit dat mensen die geraakt worden door een besluit ook betrokken worden in het overleg over dat besluit (Dryzek & List, 2003; Gastil & Levine, 2005). Overleg en uitwisseling van argumenten (*deliberatie*), en dus niet het tellen van stemmen, zijn volgens deze theoretici de essentiële mechanismen voor politieke besluitvorming (Gutmann & Thompson, 2004; Fishkin & Laslett, 2002; Elster, 1998). Onder theoretici bestaat verschil van mening over de plek waar deliberatie plaats zou moeten vinden. Verschillende fora worden genoemd, variërend van deskundigenfora tot burgerpanels (Fishkin & Laslett, 2002). Maar alle theoretici zijn het erover eens dat deliberatie betekent dat discussie en uitwisseling van argumenten waarbij individuen hun opvattingen uiteenzetten en rechtvaardigen, gepaard gaan met de bereidheid om ook van opvatting te veranderen. Een deliberatief proces houdt per definitie in dat bovendien sprake is van gelijkheid, de deelname van verschillende belangen en achtergronden van mensen, en wederzijds respect. Deliberatieve democratietheorieën stellen dat deliberatie leidt tot rationele collectieve uitkomsten. En, omdat ieder individu een gelijke stem heeft en over de mogelijkheid beschikt om de anderen te overtuigen, geeft dat de kans aan minderheden en *aan individuen om zich te laten horen*. Daar komt bij dat theoretici van de deliberatieve school ervan overtuigd zijn dat deliberatie bijdraagt aan de *legitimiteit* van beslissingen (Hendriks et al., 2007).

Samenvattend, burgerparticipatie realiseert in de visie van deze theoretici bepaalde democratische waarden. Hoewel elke benadering weer andere accenten legt, kunnen we een aantal democratische waarden onderscheiden (voor een nadere uitwerking hiervan, zie Smith, 2009; Michels, 2011a, 2011b; Michels & De Graaf, 2010). Burgerparticipatie:

- geeft individuele burgers een stem in het beleidsproces. *Insluiting* heeft betrekking op de mate waarin burgers uit diverse sociale groepen participeren en er geen sprake is van de uitsluiting van bepaalde groepen;
- geeft burgers zeggenschap in besluitvorming (*invloed*). Dit betreft de invloed die deelnemers hebben op de verschillende fasen van het besluitvormingsproces;
- leidt tot rationele beslissingen op basis van uitwisseling van argumenten (*deliberatie*). Deliberatie heeft betrekking op dialoog tussen deelnemers en de uitwisseling van argumenten op basis van gelijkheid en wederzijds respect;

- leidt tot meer democratische vaardigheden en meer betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor de gemeenschap, en stimuleert zo democratisch *burgerschap*;
- draagt bij aan een *transparante* besluitvorming. Dit heeft betrekking op het verloop van het proces; begrijpen deelnemers wat de kaders zijn van het proces, hoe bijvoorbeeld thema's zijn gekozen, wie de organisator is en wat er met de output gebeurt;
- vergroot de *legitimiteit* van beslissingen. Legitimiteit heeft betrekking op de steun van de deelnemers voor het proces en de uitkomsten van het proces.

Tabel 4.1 laat per democratische waarde zien welke evaluatievraag en daarbij behorende thema's aan de orde komen. Dit analysekader maakt vergelijking tussen de G1000'en en burgertoppen mogelijk.

**Tabel 4.1 Democratische waarden en thema's**

Democratische waarden	Evaluatievragen	Thema's
Insluiting	Hoe divers is de deelnemersgroep?	Selectie en diversiteit
Involed	Wat gebeurt er met de input en ideeën van deelnemers?	Doorwerking in agendavorming en beleid
Deliberatie	In hoeverre is er sprake van dialoog tussen deelnemers?	Kwaliteit gesprekken, dialoog en uitwisseling van argumenten
Burgerschap	Leidt het tot betere democratische burgers?	Betrokkenheid, verantwoordelijkheid en initiatief
Transparantie	Is duidelijk wat deelnemers kunnen verwachten?	Inzicht in verloop proces
Legitimiteit	Steunen deelnemers het proces en de uitkomst?	Steun proces en uitkomst

## 4.2 DE REALISATIE VAN DEMOCRATISCHE WAARDEN

De bevindingen waarover we hier rapporteren, gaan over de G1000'en in Amersfoort, Uden, Kruiskamp en Groningen en over de Burgertop Amsterdam.

### 4.2.1 *Insluiting*

De toepassing van verschillende selectiemethoden en de diversiteit van de deelnemersgroep is het onderwerp van hoofdstuk 5. Hierna geven we alleen een samenvatting van de belangrijkste bevindingen.

#### *Selectie*

In *Amersfoort* en *Groningen* is geloot onder alle inwoners van de stad. Ook in de wijk *Kruiskamp* in de gemeente Amersfoort is geselecteerd op basis van loting. Toen dit maar een beperkt aantal aanmeldingen opleverde, is overgegaan tot flyeren, nogmaals nieuwe brieven sturen, contacten via sleutelfiguren en op straat mensen aanspreken.

In *Uden* en *Amsterdam* is niet geloot, maar kon iedereen deelnemen na een open uitnodiging aan alle bewoners. Wel zijn er in *Amsterdam* zogeheten ambassadeurs ingezet. Deze ambassadeurs, die een groot aantal organisaties vertegenwoordigden, hebben gericht via hun netwerk mensen benaderd.

#### *Diversiteit*

Of nu gekozen wordt voor loting of voor een open uitnodiging, voor de diversiteit van de groep deelnemers maakt het weinig uit. De typische deelnemer aan alle onderzochte burgertoppen is geboren en getogen in Nederland, ouder dan 50 jaar en heeft een hbo- of academische opleiding. Bij alle onderzochte toppen zijn er meer ouderen en meer hoogopgeleiden aanwezig dan op basis van de verdeling in de gemeente zou worden verwacht. Bovendien was het percentage deelnemers met een niet-westerse achtergrond in *Amsterdam* en *Kruiskamp* opvallend lager dan in de gemeente respectievelijk de wijk.

#### 4.2.2 *Involed*

##### *Initiatief*

Het initiatief voor de G1000 of burgertop ging, met uitzondering van *Uden*, in alle gevallen uit van een groep burgers.

In *Amersfoort* kwam het initiatief voor de G1000 van een groep enthousiaste burgers die zich door Van Reybrouck hadden laten inspireren. Hoewel er de nodige contacten waren met zowel politici als ambtenaren en de gemeente de G1000 financieel faciliteerde, kunnen we zeggen dat de G1000 bottom-up door burgers is georganiseerd.

De G1000 in *Kruiskamp* was een uitvloeisel van de G1000 *Amersfoort*, waar als een van de tien thema's de WijkG1000 werd vastgesteld. Deze G1000 was nadrukkelijk op de eigen wijk gericht en niet op de gemeenteraad. Wel zijn er raadsleden aanwezig geweest bij één of meer bijeenkomsten tussen oktober 2014 en januari 2015.

Het initiatief voor de burgertop in *Amsterdam* kwam van een groep burgers die zich onder meer zorgen maakten over de lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen. De burgemeester en de raadsleden werden geïnformeerd over de burgertop en spraken hun waardering uit, maar er was geen ondersteuning vanuit de gemeente.

Ook in *Groningen* kwam het initiatief van een groep burgers. Onder hen bevond zich één D66-raadslid, maar zij deed dit in de rol van burger en niet van raadslid. Twee wethouders ondersteunden het initiatief door als ambassadeur van de G1000 *Groningen* op te treden.

Alleen in *Uden* ontstond het idee om een G1000 te organiseren tijdens een conferentie van de net gekozen gemeenteraad. Diverse raadsleden bleven ook betrokken bij de

organisatie, die overigens wel voor het grootste deel uit burgers bestond en aansluiting vond bij een eerder gehouden participatietraject, Udenaar de Toekomst.

### *Invloed*

De burgertoppen kunnen op verschillende manieren invloed hebben op politiek en beleid. In de meest directe variant worden de voorstellen uit een burgertop door de gemeenteraad op de agenda gezet en onderdeel van politieke besluitvorming. Daarnaast kan de invloed ook minder direct zijn, bijvoorbeeld als er naar aanleiding van de burgertop meer bereidheid ontstaat burgers te betrekken en nieuwe vormen van burgerparticipatie te introduceren. De conclusie van ons onderzoek is dat de resultaten van de burgertoppen niet expliciet op de agenda van de raad zijn gekomen of rechtstreeks zijn vertaald in lokaal beleid. Wel is de lokale politiek enthousiaster geraakt over het betrekken van burgers op een G1000-achtige manier (zie ook hoofdstuk 2).

De G1000 in *Amersfoort* leverde aan het eind van de dag een top tien op van thema's voor de stad. Hoewel de burgemeester deze in ontvangst heeft genomen, is de top tien niet gepresenteerd als een 'wensenlijstje' voor de gemeenteraad (of voor het college), maar als een agenda waarmee de Amersfoorters zelf iets moeten gaan doen. Omdat de top tien tamelijk abstract geformuleerde thema's bevat, is lastig vast te stellen of de G1000 invloed heeft gehad. Bij een aantal onderwerpen bleek dat die voor een belangrijk deel al onderdeel waren van het bestaande beleid van de gemeente. In *Amersfoort* zijn er plannen voor een gelote burgerraad die dichter op het werk van de gemeenteraad zal gaan opereren en voor een tweede G1000 in 2016.

In *Groningen* leverde de dag een top tien van ideeën op die voor een deel een beroep doen op beleid van de gemeente. De top tien is niet aangeboden aan de gemeente. Wel hebben twee wethouders het initiatief voor de G1000 ondersteund en waren de burgemeester, ambtenaren en enkele raadsleden bij de G1000 aanwezig. De organisatie van de G1000 zoekt naar manieren om een verbinding met de gemeente tot stand te brengen door ambtenaren te betrekken bij de ontwikkeling van initiatieven en in gesprek te gaan met de gemeenteraad over de ideeën van de G1000.

De moeizame verbinding met de politiek zien we ook in *Amsterdam*. Hier is zowel voorafgaand aan de burgertop als na afloop door de organisatie ingesproken bij de raadscommissie en een van de wethouders heeft de ideeën van de burgertop in ontvangst genomen. In tegenstelling tot de G1000'en is er geen top tien uitgekomen, maar een verzameling van bijna 60 ideeën. In een aantal gevallen vragen die ideeën ondersteuning of beleid van de gemeente, maar het is onduidelijk hoe deze verbinding tot stand moet komen. Er zijn geen afspraken met de raad of het college over een vervolg en er zijn nog geen onderwerpen uit de burgertop op de raadsagenda gekomen. Wel zijn er gesprekken geweest met bijna alle bestuurscommissies in de stadsdelen.

De ideeën die uit de G1000 in *Kruiskamp* naar voren zijn gekomen, zijn vooral bedoeld als een agenda waarmee de bewoners zelf aan de slag gaan. Het idee van een G1000 op wijkniveau lijkt navolging te krijgen in andere wijken in Amersfoort.

In *Uden*, waar het initiatief van de gemeenteraad kwam, zijn de ideeën die uit de G1000 kwamen concreter geformuleerd; een aantal thema's beoogt bovendien directe invloed op het beleid. Desondanks is ook in Uden geen onderwerp vanuit de G1000 op de raadsagenda gekomen. Sommige thema's stonden al op de agenda of sluiten nauw aan bij de agenda van de gemeente en er lijkt bereidheid bij de raad om bij nieuw beleid vaker burgers te raadplegen.

#### 4.2.3 *Deliberatie*

##### *Aan tafel*

Op het eerste gezicht is de setting bij alle onderzochte G1000'en dezelfde: mensen zitten aan tafels en praten met elkaar over ideeën voor de toekomst van hun wijk of gemeente. In de wijze waarop het proces van de G1000'en vorm heeft gekregen, zien we echter ook verschillen.

De G1000'en in *Amersfoort* en *Groningen* kenden een sterk vergelijkbare opzet. De G1000 in *Amersfoort* vond plaats op 22 maart 2014 en die in *Groningen* op 6 juni 2015. Beide G1000'en duurden één dag. De bijeenkomst startte met de volgende vragen aan de deelnemers: wat vind jij belangrijk in Amersfoort/Groningen voor de komende vier jaar? En wat moet daarvoor gebeuren? Deze vragen werden aan alle tafels besproken in wisselende combinaties van deelnemers. De antwoorden van alle deelnemers werden verzameld en de onderwerpen die het meest genoemd waren, bepaalden de agenda van de middag (website G1000 Amersfoort). In de middag gingen deelnemers uiteen in kleine groepen; iedere groep ging aan de slag om het door hen gekozen thema verder uit te werken. De deelnemers bepaalden dus zelf de agenda. Uiteindelijk stemden alle aanwezigen over de uitgewerkte projecten en kwam een top tien tot stand.

Ook de G1000 in *Uden* op 4 oktober 2014 duurde één dag. Maar hier was brainstormen over ideeën en stemmen belangrijker dan het gesprek. De bijeenkomst startte met de vraag: welke ideeën wilt u inbrengen voor de toekomst van Uden? Daarna werd de lange lijst van ideeën ingekort door middel van handopsteken per tafel. In de volgende ronde werden de ideeën van verschillende tafels bijeengebracht en moest er opnieuw gestemd worden, deze keer door middel van het plakken van stickers. Uiteindelijk leidde het hele proces van brainstormen over ideeën en vervolgens samenvoegen van ideeën en daarover stemmen tot 10 initiatieven voor Uden (Handout dagprogramma G1000 Uden; website G1000 Uden). Aan het einde van de dag konden deelnemers zich opgeven om één of meer initiatieven verder uit te werken.

Weer een andere variant is gekozen bij de burgertop in *Amsterdam*, die plaatsvond op 6 juni 2015 en eveneens één dag duurde. Op de burgertop werd gesproken over onderwerpen die door de deelnemers zelf waren aangedragen toen zij zich via de website aanmeldden. Dit leidde tot 35 thema's met bijbehorende tafels. De deelnemers vonden bij binnenkomst een overzicht van de thema's en kozen het definitieve onderwerp waarover ze die dag wilden praten pas op de burgertop zelf. Ze gingen aan die tafel zitten en bleven in veel gevallen de rest van de dag aan dezelfde tafel. De opdracht voor de ochtend was om een 'uitdagende vraag' te formuleren bij het thema (Burgertop Amsterdam 2015). In de middag werden in twee rondes eerst oplossingen bij deze vraag bedacht en vervolgens in concrete ideeën uitgewerkt. Dit waren er in totaal 57.

De G1000 in *Kruiskamp*, tot slot, hanteerde inhoudelijk dezelfde methodiek als Amersfoort en Groningen. Afwijkend is dat deze G1000 verspreid was over vijf bijeenkomsten, waarvan de eerste was op 15 oktober 2014 en de slotbijeenkomst op 16 en 17 januari 2015. Nadat tijdens de eerste bijeenkomst de thema's waren bepaald, zijn deze in drie werkgroepavonden verder uitgewerkt, waarbij in de eerste bijeenkomst 'dromen' centraal stond, in de tweede 'denken' en in de derde 'doen'. Op de slotbijeenkomst werd de uitwerking van de voorstellen gepresenteerd, werden keuzes gemaakt en werd een begin gemaakt met een plan van aanpak voor de uitwerking.

#### *Waardering van de gesprekken*

Wat vonden de deelnemers zelf van de kwaliteit van de gesprekken? In de surveys die zijn gehouden kort na de G1000'en is hierover een aantal vragen gesteld:<sup>1</sup>

- In hoeverre voelde u zich aan uw tafel vrij om te zeggen wat u wilde?
- In hoeverre voelde u zich aan uw tafel gehoord door uw gesprekspartners?
- Hadden uw gesprekspartners een constructieve bijdrage aan de dialoog?

Tabel 4.2 laat zien hoe de respondenten verschillende aspecten van de gesprekken aan tafel waarden. Daarnaast is in de survey de vraag gesteld welke trefwoorden men bij het gesprek vond passen.

**Tabel 4.2 Waardering kwaliteit gesprekken (percentage dat een positief tot zeer positief antwoord geeft)<sup>2</sup>**

	Amersfoort	Uden	Kruiskamp	Amsterdam	Groningen
Vrij om te zeggen	81,5	82,5	71,4	88,9	83,9
Voelt zich gehoord	72,6	60	42,8	82,2	72,3
Constructieve bijdrage anderen	n.b.	57,5	42,8	82,2	59,8

1. De surveys zijn afgenomen en technisch ondersteund door bureau MarketRespons (www.marketrespons.nl). De respons varieert tussen de 16 en 35 procent en ligt gemiddeld op iets meer dan 26 procent.
2. Respondenten kunnen via een schuif een antwoord geven, waarbij het beginpunt staat voor bijvoorbeeld 'voel mij helemaal niet gehoord' en het eindpunt voor 'heel erg gehoord'. In de figuur zijn de

De waardering van de gesprekken is over het algemeen hoog. Deelnemers voelen zich vrij om te zeggen wat ze willen. In *Amersfoort*, *Amsterdam* en *Groningen* voelen deelnemers zich ook gehoord. In Amersfoort kwalificeren de respondenten het groepsgesprek vooral als constructief, inspirerend en gelijkwaardig. De gesprekken in Groningen worden door de deelnemers omschreven als constructief, ontspannen en inspirerend. En in Amsterdam worden de gesprekken omschreven als ontspannen en inspirerend. Opvallend is dat men in Amsterdam van alle G1000'en het meest positief over de bijdragen van anderen is.

De waardering van de gesprekken in *Uden* is iets lager, maar verschilt niet significant van de andere burgertoppen. Ook hier voelt een ruime meerderheid zich vrij om zich uit te spreken. De mate waarin men zich gehoord voelt, ligt lager dan in Amersfoort, Amsterdam en Groningen. En iets meer dan de meerderheid beoordeelt de bijdrage van anderen als constructief. Deelnemers ervaren het gesprek als constructief en ontspannen, maar ongeveer een vierde kwalificeert het gesprek ook als moeizaam.

In vergelijking met de andere burgertoppen is de waardering van de gesprekken in *Kruiskamp* duidelijk lager. Slechts 42,8 procent voelt zich gehoord en beoordeelt de bijdrage van anderen als constructief. Eveneens 42,8 procent zegt dat er nieuwe inzichten zijn ontstaan tijdens de bijeenkomst. De gedachte achter de spreiding van de G1000 over vijf bijeenkomsten was dat deelnemers zich daardoor meer eigenaar zouden voelen van het proces. Veel mensen vielen echter in de loop van het proces af (van ongeveer 110 deelnemers tijdens de eerste bijeenkomst tot 14 tijdens de laatste) en de meeste overgebleven deelnemers oordeelden negatief over de gesprekken.

#### 4.2.4 *Burgerschap*

Voelen burgers zich na deelname aan een G1000 meer betrokken bij hun gemeente of wijk? Voelen ze zich meer verantwoordelijk voor hun omgeving en nemen ze meer initiatief in hun buurt of stad? Deze vragen beantwoorden we op basis van de surveys en op basis van korte interviews die zijn gehouden met deelnemers tijdens en enkele maanden na de G1000. Tabel 4.3 geeft een overzicht van de antwoorden van de respondenten op de volgende uitspraken (die in Kruiskamp niet aan de deelnemers zijn voorgelegd):

- Sinds de G1000/Burgertop voel ik mij meer betrokken bij mijn buurt.
- Sinds de G1000/Burgertop voel ik mij meer betrokken bij mijn woonplaats.
- Ik draag sinds de G1000/Burgertop vaker mijn steentje bij aan het verbeteren van de buurt.

---

resultaten vertaald naar een 100-puntsschaal en is alleen het antwoord weergegeven van de respondenten die tussen de 70 en 100 hebben geantwoord. Het aantal respondenten dat deze vragen heeft beantwoord, is 124 voor Amersfoort, 40 voor Uden, 14 voor Kruiskamp, 112 voor Groningen en 18 voor Amsterdam. Door het lage aantal respondenten voor Amsterdam moeten we de cijfers voor Amsterdam met voorzichtigheid interpreteren.



**Tabel 4.3 Betrokkenheid en verantwoordelijkheid sinds de G1000/Burgertop in procenten\***

	Amersfoort	Uden	Amsterdam	Groningen
Betrokkenheid bij de buurt	26,4	10	22,2	10,9
Betrokkenheid bij woonplaats	43,9	40	27,8	44,1
Initiatief voor verbeteren buurt	19,6	20	29,4	17,1

\* Deze vraag is beantwoord door 57 respondenten in Amersfoort, 40 in Uden, 112 in Groningen en 18 in Amsterdam.

Voor alle burgertoppen geldt dat een minderheid zich sinds de G1000 meer betrokken voelt bij de woonplaats. Als het gaat om een verandering in de betrokkenheid bij de buurt, gaat het om een nog kleinere minderheid. Een plausibele reden hiervoor is dat veel deelnemers zich al betrokken voelden bij hun omgeving. Dat blijkt ook uit het feit dat veel mensen neutraal hebben geantwoord op de uitspraken; dat wil zeggen, ze voelen zich noch meer, noch minder betrokken. Dat veel mensen al betrokken waren bij buurtactiviteiten, ondersteunt deze redenering eveneens.<sup>3</sup>

Tijdens de G1000'en in *Uden*, *Kruiskamp* en *Groningen* zijn ook tien tot twintig korte interviews ter plekke met deelnemers gehouden. Uit deze interviews komt eveneens naar voren dat veel mensen zich al verbonden voelden met hun stad of wijk. De geïnterviewden in Groningen zeggen wel meer aan het denken te zijn gezet hoe je concreet iets kunt betekenen voor de stad. Door de krachten te bundelen krijg je meer voor elkaar, zeggen sommigen. Meerdere deelnemers zeggen zelf actief te willen worden en zich in te willen zetten; anderen zeggen al veel te doen en zich nu niet geroepen te voelen. In Uden voelen de meeste respondenten een zekere verantwoordelijkheid voor de toekomst van Uden en zijn zij bereid zich daarvoor in te zetten; sommigen zeggen dat ze altijd al actief waren. Op de vraag hoe hun inzet precies vorm gaat krijgen, zijn de antwoorden heel verschillend. Sommigen hebben al afspraken gemaakt om plannen uit te denken of gaan zelf aan de slag met een concreet plan. Anderen hebben nog geen idee of laten het afhangen van het vervolg van de G1000. In *Kruiskamp* vinden we een vergelijkbaar beeld. Sommigen voelen zich sinds de G1000 meer verbonden met de wijk, doordat ze nu meer mensen kennen die ook wat willen, anderen hadden altijd al een grote betrokkenheid bij de wijk. Alle respondenten, op één na, zeggen dat ze zich willen inzetten voor de wijk; sommigen hebben al heel concrete plannen.

De vraag is vervolgens in hoeverre mensen zich ook enkele maanden na de G1000 nog steeds betrokken en verantwoordelijk voelen voor hun gemeenschap. Daarom is een deel van de respondenten in *Uden* en *Kruiskamp* na 3,5 maand opnieuw bevestigd. Van

3. Voor Amersfoort en Groningen is dat 42 procent van de respondenten, voor Uden 45 procent en voor Amsterdam 75 procent.

de mensen die zeiden zich in te willen zetten om een initiatief na de G1000 verder te helpen ontwikkelen, was nu nog maar een klein deel actief. De meesten zeggen dat hun gevoel van betrokkenheid wat is weggeëbd en dat ze nu niet (meer) betrokken zijn bij een initiatief of veel minder doen dan ze van plan waren. De redenen die respondenten hiervoor geven, zijn te verdelen in twee soorten:

- teleurstelling over de inhoud van de plannen, de samenstelling van de groep, de inzet van groepsleden of de ondersteuning vanuit de gemeente;
- het dagelijks leven dringt zich op. De respondenten zeggen dat ze geen of te weinig tijd hebben, omdat ze elders studeren of werken, druk zijn met een baan of kind, of omdat bijeenkomsten overlappen met andere activiteiten.

Het blijkt moeilijk om de energie van de bijeenkomst zelf op langere termijn vast te houden. Vervolgactiviteiten worden door de organisaties van de G1000'en slechts beperkt gefaciliteerd, al verschilt dit per gemeente.

#### 4.2.5 *Transparantie*

##### *Protocol tijdens de dag*

Het programma van de G1000'en in *Amersfoort*, *Groningen* en *Kruiskamp* stond tevoren vast. Per ronde kregen de deelnemers steeds duidelijke instructies. Dat geldt ook voor het volledig uitgeschreven protocol van de G1000 in *Uden* (Handout dagprogramma G1000 Uden). En wie aan de burgertop in *Amsterdam* deelnam, kon vooraf op de website het programma in grote lijnen met het bijbehorende tijdschema vinden. De opzet werd bovendien aan het begin van de dag nog door de organisatie toegelicht. Desondanks ontstond er soms verwarring, zoals in *Uden*, waar aan meerdere tafels de tafelvoorzitters niet precies wisten hoe ze om moesten gaan met het plakken van de stickers waarmee de deelnemers hun voorkeur voor bepaalde voorstellen kenbaar maakten. In *Amsterdam* gebeurde dit, doordat de verschillende inleiders onder wie de organisatoren en de wethouder elk hun eigen opvatting gaven over wat de bedoeling van de dag zou zijn. In *Groningen* riepen de instructies van de *facilitator* tijdens het ochtendgedeelte bij een aantal mensen vragen op (observaties ter plekke). In *Amsterdam* verliep bovendien het formuleren van de uiteindelijke lijst van bijna 60 ideeën rommelig.

##### *Resultaten*

Over vervolgactiviteiten worden deelnemers op de hoogte gehouden via de website van de organisatie, websites van de themagroepen of nieuwsbrieven. In *Amersfoort* heeft bijvoorbeeld de themagroep Buurtweter een maandelijks uit te reiken prijs in het leven geroepen (de Buurtwetertergel) die onder andere aan een Repaircafé is uitgereikt ([www.Vathorst.nu](http://www.Vathorst.nu)) en hebben de themagroepen Duurzaam Inbreiden en Keigroen samen doen! de website [www.zetamersfoortopdekaart.nl](http://www.zetamersfoortopdekaart.nl) ingericht, waarop

Amersfoorters plekken kunnen aangeven waar zij iets aan de ruimtelijke kwaliteit willen doen. In *Uden* worden deelnemers en bewoners via nieuwsbrieven op de hoogte gehouden van activiteiten en het laatste nieuws van de G1000. Tevens is een boekje uitgebracht met daarin een verslag van de G1000 Uden (G1000 Uden 2014). In *Kruiskamp* staat informatie over de eerste editie van Proef Kruiskamp, het belangrijkste resultaat van deze wijk G1000, op de website van de G1000 van Amersfoort (website G1000 Amersfoort). In *Groningen* heeft de organisatie vier terugkomsten gefaciliteerd, waarvan de laatste was op 19 november 2015. En in *Amsterdam* is voor de meeste ideeën een contactpersoon aangesteld en een samenvatting van de resultaten staat ook op de website van de organisatie (website Burgertop Amsterdam).

#### 4.2.6 Legitimiteit

##### *Oordeel over de dag*

Op het YouTube-filmpje dat is gemaakt tijdens de G1000 in *Amersfoort* kwalificeren deelnemers de G1000 als een mooie en inspirerende dag. Deelnemers tonen zich enthousiast. Die indruk wordt bevestigd in de antwoorden op de vraag in de survey naar wat het meest is bijgebleven van de G1000. Deelnemers noemen verschillende positieve aspecten van de bijeenkomst in Amersfoort. Veel opmerkingen gaan over de sfeer die wordt gekarakteriseerd als bruisend, open, positief, inspirerend en uniek. Ook de organisatie wordt in veel opmerkingen geroemd. Daarnaast wijzen deelnemers op de vele onverwachte ontmoetingen tijdens de G1000. Vergelijkbare antwoorden zijn te horen in *Uden*, *Kruiskamp*, *Groningen* en *Amsterdam*. Ook hier worden de goede organisatie, het enthousiasme, nieuwe ontmoetingen en de sfeer van saamhorigheid geroemd. Ongeveer 80 procent van degenen die de vragen in de survey hebben beantwoord, zou een familielid of vriend(in) ook aanbevelen deel te nemen aan de G1000. Ze geven hiervoor vooral als redenen dat je kunt meepraten en meedenken over de toekomst van je stad en het maakt dat je je meer betrokken voelt bij je omgeving.

Maar er zijn ook kritische geluiden. In *Amersfoort* wordt door sommigen gezegd dat het resultaat niet vernieuwend en weinig concreet is. Andere opmerkingen gaan over de achtergrond van de deelnemers; geconstateerd wordt dat er bijna geen etnische minderheden zijn. Tot slot zijn er opmerkingen over de lengte van de dag (sommigen vinden het erg lang om de aandacht vast te houden) en over de akoestiek die door meerdere mensen als vermoeiend wordt ervaren; het is soms moeilijk om elkaar te verstaan door het constante geroezemoes. In *Uden* worden als negatieve punten genoemd: de ondoorzichtige stemprocedure, de te hoge tijdsdruk, de donkere zaal en, tot slot, het feit dat er weinig jongeren waren. In *Kruiskamp* ervaart men als negatief dat er te veel gepraat werd en dat de groep erg eenzijdig was samengesteld en niet representatief is voor de buurt. Enkele deelnemers zijn teleurgesteld over het proces: ze vinden dat er te veel mensen in de loop van het proces zijn afgehaakt en wijten dat aan het aantal bijeenkomsten. In *Amsterdam* vinden sommigen dat het te veel een

bijeenkomst van gelijkgestemde, hoogopgeleide mensen was en dat het vervolg van de bijeenkomst onduidelijk is. En in *Groningen* vinden sommigen de uitkomsten van de G1000 weinig toegevoegde waarde hebben en onduidelijk.

#### *Oordeel over de selectie van de voorstellen*

Opvallend is verder dat overal slechts een minderheid positief is over de manier waarop de voorstellen zijn geselecteerd. In *Amersfoort* geeft 39 procent hierover een positief oordeel, in *Uden* is dat 40 procent, in *Kruiskamp* 43 procent, in *Groningen* is dat 39,8 procent en in *Amsterdam* slechts 22,2 procent.

### 4.3 VERSTERKING VAN DE G1000/BURGERTOP

De G1000 of burgertop kan een goed instrument zijn om de democratie te versterken. Het brengt een grote groep burgers (hoewel het er nergens 1000 zijn) bijeen die vrijuit praten over hun ideeën voor de stad of wijk en ook de bereidheid tonen naar elkaar te luisteren. Het genereert bovendien een groot enthousiasme onder de deelnemers voor de sfeer van de dag, de nieuwe ontmoetingen en de gesprekken over lokale onderwerpen. Maar onze bevindingen laten ook zien dat de democratische waarden maar in beperkte mate worden verwezenlijkt. Als de G1000 of burgertop een rol wil vervullen in het versterken van de democratie, dan is er een aantal aandachtspunten. We bespreken er vier:

#### *1. Maak duidelijker: voor wie is het resultaat van de G1000 of burgertop?*

Als een G1000 als middel wordt gezien om de koers van de politiek bij te sturen, dan wel (nieuwe) thema's te agenderen die door college- en raadsleden over het hoofd worden gezien, dan kan de conclusie niet anders zijn dan dat dit in geen van de onderzochte gemeenten is gelukt. De gekozen thema's blijken bovendien regelmatig al in bestaand beleid te zijn ondervangen. Dit roept de vraag op of het wel de bedoeling van de G1000 is om invloed op beleid uit te oefenen. Hier wordt zowel door de initiatiefnemers als de vertegenwoordigers van politiek en ambtenarij verschillend over gedacht. Wanneer het doel vooral is om aan de hand van de gekozen thema's bewoners zelf aan de slag te laten gaan, dan is het niet zo'n groot probleem dat er geen directe invloed op de (beleids)agenda van college en gemeenteraad is te zien. Sommigen zouden minder geneigd zijn naar een G1000 te komen als ze zouden weten dat ze daarna vooral zelf aan de slag moeten, voor anderen kan dat de deelname aan een G1000 juist aantrekkelijk maken. Maar dit zou dan wel vooraf duidelijk moeten zijn voor de deelnemers. Nu worden deelnemers hierover in het ongewisse gelaten.

#### *2. Koppel de G1000 aan een specifiek thema*

Overall hebben de deelnemers zelf de agenda bepaald. In *Amersfoort*, *Uden*, *Kruiskamp* en *Groningen* gebeurde dat ter plekke, in *Amsterdam* droegen de deelnemers

thema's aan op het moment dat ze zich op de website aanmeldden. Het gevolg hiervan is een enorme diversiteit aan thema's die in veel gevallen tamelijk algemeen blijven. Het eigenlijke werk, de uitwerking van de ideeën, zal voor een belangrijk deel na de G1000 moeten gebeuren. Een afbakening van het onderwerp van de burgertop zoals dat bijvoorbeeld is gebeurd in Maastricht (gezondheid), Utrecht (energie) en Den Haag (duurzaamheid) kan meer richting geven aan de gesprekken en daarmee ook aan het resultaat.

### 3. *Geef informatie vooraf*

Er is bij geen van de burgertoppen vooraf informatie verstrekt over bijvoorbeeld belangrijke lokale beleidsthema's, bestaand beleid of bestaande lokale netwerken. Dat is bewust gedaan, zodat de deelnemers zo open en onbevooroordeeld mogelijk deel konden nemen aan de gesprekken. Wel hebben in Kruiskamp mensen van buiten die ervaring hebben met bewonersinitiatieven hun inbreng aan de tafels geleverd. Kenmerkend voor veel deliberatieve vormen in binnen- en buitenland is juist dat deelnemers op basis van informatie die hun vooraf wordt gegeven met elkaar en met experts het gesprek aangaan en tot een weloverwogen oordeel komen (Fishkin, z.j.; Fishkin & Laslett, 2002). Bij de G1000 in België zijn de thema's voorafgaand via een online procedure vastgesteld en hebben experts over elk van de gekozen thema's een inleiding gehouden. Deze vormden de basis voor discussie aan de tafels.

### 4. *Meer transparantie bij de selectie van voorstellen*

De selectie van de voorstellen is bij elke G1000 of burgertop anders verlopen. Daarom is het opmerkelijk dat bij alle burgertoppen veel kritiek is op deze selectie. Het lijkt alsof er in de overgang van de meer vrijblijvende en verkennende gesprekken in de ochtend en het begin van de middag, een soort breuk ontstaat als er gestemd en geselecteerd moet gaan worden. Deelnemers vinden de procedure waarmee de hoog scorende thema's worden bepaald lastig te volgen. Een grotere transparantie over de selectie van de voorstellen is van groot belang. Immers, aan het eind van de dag zou het gevoel moeten ontstaan dat dit de agenda van de stad is, dat dit de thema's zijn die ertoe doen. Wanneer het laatste deel van het proces om daar te komen zo matig wordt gewaardeerd, kan dat ook schadelijk zijn voor het draagvlak voor de voorstellen die de eindronde halen.

## LITERATUUR

Barber, B. (1984). *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press.

Dryzek, J. & C. List (2003). Social choice theory and deliberative democracy: a reconciliation. *British Journal of Political Studies*, 33, 1-28.

- Elster, J. (red.) (1998). *Deliberative Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fishkin, J. (z.j.). *The Center for Deliberative Democracy*. Beschikbaar via <http://cdd.stanford.edu>.
- Fishkin, J.S. & P. Laslett (ed.) (2002). Philosophy, politics & society. Special issue: Debating deliberative democracy. *Political Philosophy*, 10(2).
- G1000 Uden (2014). *Vitaal inwonersinitiatief, 4 oktober 2014, Van denken en dromen, naar durven en doen*.
- Gastil, J. & P. Levine (ed.) (2005). *The Deliberative Democracy Handbook*. San Francisco: Josey Bass.
- Gutmann, A. & D. Thompson (2004). *Why deliberative democracy?* Princeton: Princeton University Press.
- Hendriks, C.M., J.S. Dryzek & C. Hunold (2007). Turning up the heat: partisanship in deliberative innovation. *Political Studies*, 55(2), 362-383.
- Michels, A. (2011a). Innovations in democratic governance – How does citizen participation contribute to a better democracy? *International Review of Administrative Sciences*, 77(2), 275-293.
- Michels, A. (2011b). De democratische waarde van burgerparticipatie. *Bestuurskunde*, 20(2), 75-84.
- Michels, A. & L. de Graaf (2010). Examining Citizen Participation: Local Participatory Policy Making and Democracy. *Local Government Studies*, 36(4), 477-491.
- Pateman, C. (1970). *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, G. (2009). *Democratic Innovations. Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge: Cambridge University Press.

#### OVERIGE BRONNEN

- Handout dagprogramma G1000 Uden.  
Vathorst.nu. Beschikbaar via [www.vathorst.nu](http://www.vathorst.nu).  
Website G1000 Amersfoort. [www.g1000amersfoort.nl](http://www.g1000amersfoort.nl).  
Website Burgertop Amsterdam. <http://burgertop-amsterdam.nl>.  
Website G1000 Uden 2014. <https://g1000uden.nl>.